

MARIA AURÈLIA CAPMANY: CONTEXT HISTÒRIC I LITERARI

FONT: PALAU, Montserrat. *Introducció* dins de *Feliçment, jo sóc una dona* de Maria Aurèlia Capmany. Editorial Barcanova.

CONTEXT HISTÒRIC

La trajectòria vital de Maria Aurèlia Capmany (Barcelona, 1918-1991) comprèn diversos períodes clau en la nostra història contemporània: la Mancomunitat de Catalunya i el final de la Primera Guerra Mundial, la Dictadura de Primo de Rivera i la Segona República, la Guerra Civil Espanyola i la Segona Guerra Mundial, la postguerra i els anys del franquisme i el restabliment del règim democràtic i de la Generalitat de Catalunya.

L'obra de la Mancomunitat i la Dictadura de Primo de Rivera (1910-1930)

Després dels fets de la Setmana Tràgica (1909), les quatre diputacions catalanes van constituir una Mancomunitat (1913) d'interessos econòmics com a organisme de gestió autonòmica. La Mancomunitat va tenir com a primer president Prat de la Riba i va realitzar una tasca important en diversos àmbits (transports, comunicació, cultura...). L'any 1918, quan va néixer Maria Aurèlia Capmany, Catalunya patia l'última gran epidèmia, a causa d'una malaltia gairebé nova, la grip. Tanmateix, tot i que les taxes de natalitat eren baixes, la població anava creixent gràcies a la immigració a les zones industrialitzades. La importància de Barcelona com a cap i casal del país es va refermar definitivament en aquesta època.

Dos fets internacionals, de signe contrari, van marcar el període: la Primera Guerra Mundial (1914-1918), que incentivà l'economia catalana, i la crisi econòmica del 1929, que va produir fortes convulsions socials i polítiques. Era l'època en què l'electricitat rebia un gran impuls gràcies a la formació d'empreses multinacionals (La Canadenca) i la indústria iniciava un gran creixement, sobretot en els sectors tèxtil i metal·lúrgic

(La Maquinista). L'etapa d'alça i les exportacions van fer que l'alta burgesia industrial i comercial adquirís més poder fins a la gran crisi mundial del 1929. La Lliga Regionalista continuava sent el partit més representatiu, amb Francesc Cambó al capdavant, que ocupà dues vegades un càrrec de ministre en el govern de Madrid. Quant al el moviment obrer, augmentà l'anarquisme i la CNT es va perfilar com a sindicat únic (1918), amb Salvador Seguí, el Noi del Sucre, de secretari general. S'iniciaven, llavors, uns anys de forta tensió social, amb vagues i pistolerisme, fins que els obrers catalans van aconseguir la jornada laboral de vuit hores i la setmanal de quaranta-vuit.

El setembre de 1923, el capità general de Catalunya, Miguel Primo de Rivera, va fer un cop d'Estat i, amb el vistiplau del monarca Alfons XIII, va declarar suspesa la constitució i va abolir les Corts i els partits polítics. Les excuses foren la guerra del Marroc i el desastre d'Annual i la voluntat d'eliminar el pistolerisme, qüestions que Primo de Rivera resolgué mitjançant la repressió fins al 1930. Entremig, cal destacar diversos atemptats, l'intent d'invasió de Catalunya per part d'un petit grup encapçalat per Francesc Macià (1926) i l'Exposició Internacional de Barcelona (1929).

República, autonomia i guerra (1930-1940)

La davallada de la borsa de Nova York (el crac del 29) va produir una crisi internacional, que es deixà sentir a Catalunya a partir de 1933 i que afectà, sobretot, les classes treballadores. La crisi, però, es va notar amb més força en els anys següents, en què l'atur obrer provocà un malestar constant, capitalitzat pels anarquistes, i els problemes al camp van ser abordats amb una valenta legislació de la Generalitat republicana.

El fracàs de la Dictadura de Primo de Rivera va comportar assemblees d'intel·lectuals i polítics espanyols per trobar un nou sistema polític vàlid. Els resultats de les eleccions municipals de 1931, amb clara victòria republicana i l'ascens d'Esquerra Republicana a Catalunya, van fer que Alfons XIII abandonés el país i es proclamés el nou règim.

El 14 d'abril de 1931, Francesc Macià va proclamar la República Catalana, que no fou acceptada pel govern de Madrid. Les negociacions, llargues i polèmiques, van culminar el 1932 amb l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia, que dotava Catalunya de diversos organismes de govern, com el Parlament de Catalunya, el president i el Consell Executiu de la Generalitat i el Tribunal de Cassació, tot i que el traspàs de competències fou molt lent.

El successor de Francesc Macià en la presidència de la Generalitat fou Lluís Companys. El 1933, els partits de dreta, la CEDA (Confederación Española de Derechas Autónomas), de tendències feixistes, van guanyar les eleccions. Hitler arribava també, llavors, al poder a Alemanya, i el feixisme, d'altra banda, estava ben establert a Itàlia. El 1934 esclatà la crisi a Astúries, i l'exèrcit, sota el comandament del general Franco, va reprimir la revolta. A Barcelona, es va convocar una vaga general el 6 d'octubre, i Companys proclamà l'Estat Català, amb la qual cosa l'exèrcit, obeint ordres de Madrid, ocupà la ciutat. Companys es lliurà a l'autoritat militar i l'Estatut fou suspès fins al 1936, quan, després del triomf de les esquerres en les eleccions, amb el Front Popular, Companys fou alliberat, l'Estatut restablert i la calma retornà, per pocs mesos, a Catalunya. El juliol de 1936 s'inicià la rebel·lió militar feixista, que desembocà en una guerra civil de tres anys. L'enfrontament entre anarquistes i comunistes pel domini a la rereguarda fou constant fins que va esclatar, al maig de 1937, amb lluita violenta. Aquest mateix any es traslladà a Barcelona el govern de la República central per qüestions de seguretat. El gener de 1939 el govern de la Generalitat abandonà el país. Les tropes franquistes dominaven ja bona part del Principat. El general Franco havia promès que no hi hauria clemència per als vençuts. Així va ser. L'Estatut, les llibertats catalanes i l'ús públic de la llengua van ser abolits, prohibits i perseguits. Milers i milers de republicans i demòcrates foren empresonats, executats, marxaren a l'exili o van ser depurats de les seves feines i les seves propietats i els seus béns econòmics els van ser arrabassats.

El franquisme (1939-1975)

Els primers temps de postguerra es caracteritzaren per la repressió franquista i per l'aïllament exterior durant els anys de la segona guerra mundial, fins que el 1953 la dictadura fou reconeguda internacionalment, aprofitant la guerra freda entre els dos blocs mundials, els Estats Units i l'URSS. Va ser a partir d'aleshores que hi va haver una certa recuperació econòmica gràcies a un mínim d'obertura i a les migrades ajudes exteriors. Del 1953 al 1960 va tenir lloc un lleuger procés de canvi amb un cert apropament al món internacional, per passar posteriorment, en els anys seixanta, a l'anomenat «desenvolupament», amb la incorporació de ple a l'economia capitalista occidental. El desglaç de les relacions internacionals i l'establiment del Mercat Comú Europeu (1958) van fer que el règim franquista hagués d'obrir-se, però no fou capaç de democratitzar-se, fet que li impedí d'adherir-se al nou projecte europeu, on les dictadures no tenien lloc. El desenvolupament econòmic no significà creixement econòmic, i la crisi, per tant, es deixà sentir molt més per manca d'infraestructures.

El franquisme es caracteritzà per la repressió, accentuada a Catalunya perquè al fantasma del marxisme calia afegir-hi el del separatisme. El balanç del triomf del franquisme se saldà al nostre país amb nombroses morts, empresonaments, càstigs, depuracions i exili i, també, amb la prohibició total de qualsevol signe català i en català. El govern franquista va tenir el suport d'una part de l'alta burgesia catalana i el consentiment del silenci obligat d'altres estaments. L'oposició i la resistència van començar ja el mateix 1939, amb accions i activitats de signe divers.

Després de la clandestinitat total en els anys quaranta, la represa politicocultural s'intensificà en tots els sentits a partir de 1960, amb l'actuació conjunta de les forces contràries al règim. Tot i això, en aquests darrers anys i fins a la mort del dictador, la repressió fou molt dura, amb penes de mort i afusellaments.

El postfranquisme i la democràcia

El procés cap a un sistema democràtic a l'Estat espanyol, des de la coronació de Joan Carles I com a rei el 1975, fou lent i es portà a terme mitjançant la reforma en lloc de

la ruptura respecte al sistema anterior. El 1977 es van convocar les primeres eleccions democràtiques, amb la victòria dels partits de centre, i aquell mateix any tingué lloc la restauració de la Generalitat de Catalunya, amb Josep Tarradellas de president. El 1979 fou aprovat l'Estatut d'Autonomia i el 1981 es constituí el Parlament de Catalunya. Després, l'Estat espanyol, governat pels socialistes des de les eleccions de 1982, es va anar incorporant als diversos organismes internacionals, com la Comunitat Econòmica Europea —avui Unió Europea— i l'OTAN. D'altra banda, el procés autonòmic i el traspàs de competències eren encara el 1991 el cavall de batalla pel que feia a la política catalana.

CONTEXT LITERARI

En la dècada de 1920, el Noucentisme predominava en la literatura catalana, amb la poesia com a gènere per excel·lència. Els poetes noucentistes, que conreaven una poesia de caire simbolista, van coincidir amb la irrupció de les avantguardes, com el futurisme i el surrealisme, també conreades al nostre país, però amb un ressò general, i oficial, força més minso. En teatre triomfava el gust burgès, amb les obres elegants i costumistes de Carles Soldevila o les peces dramàtiques personals de Josep M. de Sagarra. Mentrestant, la narrativa vivia la crisi d'emmotllar-se als nous corrents del segle i deixar enrere els patrons vuitcentistes que encara eren vigents. A partir de 1925, el gènere narratiu va adquirir un nou vigor que el posà al dia, amb la coincidència de diverses generacions d'escriptors que introduïen en la literatura catalana les tècniques modernes.

La postguerra

Tanmateix, la vitalitat de la literatura catalana durant els anys trenta es veié interrompuda pels fets bèl·lics. I de la interrupció passà a la clandestinitat, amb la victòria franquista i les prohibicions absolutes. Quan va ser possible una minsa represa literària, es retornà als models dels anys de preguerra. La poesia simbolista, sota el mestratge de Carles Riba, amb la influència dels avantguardismes

d'entreguerres, va marcar el gènere fins als anys seixanta, quan es van imposar els corrents realistes i compromesos. El teatre i la narrativa també començaven sota el mateix signe: Soldevila, Sagarra, Llor, Tasis, Benguerel o la generació exiliada foren els primers a aconseguir, amb moltes dificultats, de veure la seva obra publicada. Altres autors, per causes ben diverses, tardaren més, com en el cas de Llorenç Villalonga i Mercè Rodoreda, que van assolir un gran èxit amb *Bearn* (1961) i *La plaça del Diamant* (1961), respectivament.

Enmig d'aquest àrid panorama, a les primeres generacions de postguerra, que iniciaven aleshores la seva producció, els fou molt difícil de donar-se a conèixer. La censura i l'anormalitat de la cultura catalana impediren que els nous autors, com Maria Aurèlia Capmany o Manuel de Pedrolo, fossin acceptats i reconeguts. De fet, el seu èxit sorgí al final dels anys cinquanta i fou el punt d'arrencada per a l'anomenada generació dels 70 (la qual començà a publicar en aquesta dècada).

Pedrolo i Capmany són els dos escriptors més representatius de la seva generació, tant pel que fa a la seva obra com a l'experiència i la lluita personal. En el camp literari aportaven noves tècniques narratives, algunes de les quals ens arribaven per primer cop i amb retard, com també la lectura dels grans autors clàssics contemporanis: existencialisme, novel·la negra, tècniques de la narrativa nord-americana d'entreguerres, novel·la gòtica anglesa, Joyce, Kafka, Henry James, Virginia Woolf.

Les circumstàncies històriques marquen la literatura d'aquests autors, que es plantegen qüestions individuals sobre l'existència humana, sense oblidar la realitat col·lectiva i històrica que els envolta. El realisme social dels anys seixanta va accentuar aquest darrer aspecte, en tots els gèneres. La reacció, de la mà de la generació dels 70, fou l'experimentalisme i el subjectivisme.

La llengua catalana a l'època de *Feliçment, jo soc una dona*

Durant els anys seixanta i els primers de la dècada dels setanta, en conjunció amb la creixent oposició antifrancista, nous sectors s'anaren incorporant a la resistència cultural (universitaris, obrers, burgesia, editorials, Església, institucions, cançó, mitjans de comunicació...) i sorgiren un seguit d'iniciatives des d'arreu dels Països

Catalans. En el camp de la llengua, van augmentar els cursos de català mitjançant l'organització acadèmica de la Delegació d'Ensenyament Català d'Òmnium Cultural i l'Institut d'Estudis Catalans. Però, tot i que el Ministeri d'Educació i Ciència, en la Llei general d'educació, reconeixia teòricament l'ús de les llengües «vernacles» en els plans d'ensenyament, no va ser mai posat en pràctica ni finançat pel Ministeri.

El 1968, quan Maria Aurèlia Capmany iniciava la redacció de *Feliçment, jo soc una dona*, se celebrà l'Any Fabra, amb nombrosos actes arreu del país que tenien com a objectiu la popularització de l'obra fabriana i la reivindicació de normalitat per al català. Les mobilitzacions, freqüents durant els anys seixanta, van continuar en començar la dècada següent, vertebrades, sobretot, al voltant de dos eixos: l'ús oficial del català i la llengua catalana a l'escola.

El 1969 s'iniciava la campanya «Català a l'escola», que es proposava recollir les adhesions d'arreu per reivindicar la incorporació del català a l'ensenyament en tots els nivells, ja que el govern franquista preparava l'aprovació de la Llei general d'educació. Aquesta llei fou aprovada l'agost de 1970 i reconeixia la incorporació a l'ensenyament de las «peculiaridades regionales que enriquecen la unidad y el patrimonio cultural de España». Però el govern franquista respongué a la dinàmica de les accions portades a terme per posar en pràctica la Llei als Països Catalans amb noves repressions (empresonaments i multes) i la permissibilitat aprovada no es concretà mai en la realitat docent. De fet, per exemple, el Ministeri va crear quatre-centes places de professors de català per al curs 1975-1976 i un miler més per al curs 1976-1977, que mai no van arribar a ser convocades.